

ZBORNÍK

SLOVENSKÉHO
NÁRODNÉHO
MÚZEA

ANNALES
MUSEI
NATIONALIS
SLOVACI

ARCHEOLÓGIA
24

ROČNÍK
CVIII – 2014

ZBORNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO MÚZEA

**CVIII – 2014
ARCHEOLÓGIA
24**

Redakčná rada

PhDr. Juraj Bartík, PhD. (predseda), PhDr. Gerta Březinová, CSc., Mgr. Radoslav Čambal, PhDr. Beata Egyházy-Jurovská, PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD., PhDr. Matej Ruttkay, CSc., PhDr. Etela Studeníková, CSc., PhDr. Vladimír Turčan

Zostavovateľ
PhDr. Vladimír Turčan

Mapové podklady
Martin Bartík a autori

Preklad do nemeckého jazyka Kristián Elschek a autori
Preklad do anglického jazyka Stephanie Staffen a autori

Preklad do slovenského jazyka
Gabriel Nevizánsky

Posudzovatelia

PhDr. Juraj Bartík, PhD., Mgr. Igor Bazovský, PhD., PhDr. Gerta Březinová, CSc., Mgr. Radoslav Čambal, Mgr. Eva Ďurkovičová, PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD., PhDr. Klára Füryová, Mgr. Igor Choma, PhDr. Vladimír Turčan

Grafická úprava: Ultraprint, s. r. o.
Tlač:

Vydalo: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, Bratislava 2014
Náklad 350 kusov

© Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum 2014

ISBN 978 – 80 – 8060 – 338 – 0

PhDr. Magdalena Pichlerová, CSc.
*16. 9. 1931 – † 28. 10. 2014

OBSAH – INHALT

Kristýna Bulvová – Čebová: Zoomorfní plastika kozla z mladší doby kamenné z Třebosic (okr. Pardubice).....	9
Zoomorphe Plastik eines Ziegenbocks aus der jüngeren Steinzeit aus Třebosice (Bz. Pardubice)	14
 Marián Klčo – Vladimír Krupa: Hrob kultúry so šnúrovou keramikou z lokality Krakovany-Stráže	17
Ein Grab mit Schnurkeramik von der Fundstelle Krakovany-Stráže.....	25
Branislav Kolena: Osteoantropologická analýza hrobu 1/2008 z lokality Krakovany-Stráže	26
 Alexander Botoš: Sídisko z doby bronzovej v Čerenčanoch (okr. Rimavská Sobota)	29
Eine Siedlung aus der Bronzezeit in Čerenčany (Bezirk Rimavská Sobota).....	35
 Petr Kos: K upřesnění datace hrobu H 895 z Modřic (Příspěvek k počátkům vývoje horákovské kultury na Brněnsku).....	37
Zur Präzisierung der Datierung vom Grab H 895 aus Modřice (Beitrag zu Anfängen der Entwicklung der Horákovská-Kultur in der Region von Brno)	56
 Tereza Štolcová – Juraj Zajonc: Rekonštrukcia tkania v dobe halštatskej na základe nálezu tkáčskej dielne z Dunajskej Lužnej	59
Reconstruction of Hallstatt period weaving, based on a weaving house at the Dunajská Lužná site	80
 Lýdia Gačková – Elena Miroššayová – Peter Šimčík: Nové nálezy k problematike doby halštatskej z územia Košickej kotlinky	83
Neue Funde zur Problematik der Hallstattzeit vom Gebiet Košice Becken	92
 Juraj Bartík – Radoslav Čambal: Laténske nálezy z Tisovca-Hradovej, okr. Rimavská Sobota.....	95
Laténezeitliche Funde aus Tisovec-Hradová, Bz. Rimavská Sobota	100
 Radoslav Čambal – Ján Štrbík: Keltské sklené náramky z povodí Malokarpatských potokov	103
Keltische Glasarmringe vom Einzugsgebiet der Bäche der Kleinen Karpaten.....	123
 Robert Frecer: A unique roman upper Lamp mold from Brigetio	127
Horná časť unikátnej keramickej lampy z Brigetia	132
 Péter Prohászka: Über einige kaiserzeitlichen Funde aus der Südwestslowakei in Lichte neuer archivalischen Angaben	133
Néhány császárkori délnyugat-Szlovákiai leletegyüttesről új levéltári adatok tükrében.....	143
Nálezové celky zo staršej doby rímskej z juhozápadného Slovenska vo svetle nových archívnych prameňov....	144
 Marek Budaj – Péter Prohászka: Ein Solidus des oströmischen Kaisers Anastasius I. aus Čataj.....	145
Solidus východorímskeho cisára Anastázia I. z Čataja	149
 Vladimír Turčan: Včasnostredoveké sídliskové objekty z Lábu	151
Frühmittelalterliche Siedlingsobjekte aus Láb	186
 Alena Šefčáková: Archeozoologické nálezy z včasnostredovekých sídliskových objektov z Lábu, okr. Malacky... Archeo-zoological findings in settlement buildings in Láb, Malacky district	187
196	
 Mária Müllerová: Depozyty južných Slovanov a ich klasifikácia pomocou metódy hlavných komponent.....	197
Hortfunde der Südslawen und Ihre Klassifikation mithilfe der Methoden der Hauptkomponenten.....	211
 Erik Hrnčiarik: Archeologický výskum v exteriéri kostola Narodenia sv. Jána Krstiteľa v Modre	213
Archäologische Grabung im Exterieur der Kirche der Geburt des Hl. Johannes des Täufers in Modra	220

Petra Šimončičová Koóšová: Súbor skla z Killyho kúrie v Častej	221
Glaskomplex aus der Killy-Kurie in Častá.....	243

Daniel Antoni: Dve krátke chladné zbrane z hradu Devín	245
Zwei kurze blanke Waffen aus Burg von Devín	250

KOLOKVIUM

Vladimír Turčan: Dvanásty ročník kolokvií k otázkam rímsko-germánskej archeológie	251
Der zwölften Jahrgang der Kolloquien zu den Fragen der römisch-germanischen Archäologie	252

Eduard Droberjar: Poznámky ke studiu o nejstarší germánské keramice v Čechách a n Moravě.....	253
Bemerkungen zum Studium über die älteste germanische Keramik in Böhmen und Mähren.....	260

Petr Zavřel: Nálezy hrncovitých nádob s tzv. kyjovitým okrajem z období LTD2B – ŘA z jižních Čech.....	261
Die Funde der Töpfe mit kolbenförmig verdicktem Rand aus der Zeitspanne LTD2b – ŘA aus Südböhmen.....	269

Jan Jílek – Vít Vokolek – Kristýna Urbanová: Tkalcovská dílna ze Slepotic, okr. Pardubice. Předběžné vyhodnocení	270
Die Webereiwerkstatt aus Slepotice, Bz. Pardubice. Vorläufige Auswertung	292

Daniel Bursák: Keramický soubor ze sídliště starší doby římské u Tuchlovic, okr. Kladno	295
Keramikkomplex von der Siedlung aus der älteren römischen Kaiserzeit bei Tuchlovice, Bz. Kladno.....	302

Kristian Elschek: Ein frühgermanisches Grubenhaus mit Aucissa-Fibel und ein augusteischer As mit Kontermarke des VARUS aus Zohor (Westslowakei). Beitrag zur Ankunft der ersten Germanen und Römer in den Mitteldonauraum	303
Včasnogermánska polozemnica zo sponou typu Aucissa a augustovský as s kontramarkou „Varus“ zo Zohora (Západné Slovensko). Príspevok k príchodu najstarších Germánov do stredného Podunajska.....	312

RECENZIE - BESPRECHUNGEN

Erik Hrnčiarik: Römisches Kulturgut in der Slowakei. Herstellung, Funktion und Export römischer Manufakturerzeugnisse aus den Provinzen in der Slowakei. Bonn 2013.	315
--	-----

Luděk Galuška: Hledání původu. Od avarských bronzů ke zlatu Velké Moravy. Search for the origin. From Avar bronze items to Great Moravian gold. Brno 2013.	316
---	-----

SKRATKY ČASOPISOV A PERIODÍK

- Acta Arch. Acad. Scien. Hungaricae = Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest
- Anodos = Anodos. Studies of the ancient World. Trnava
- Alt Thüringen = Jahresschrift des Museums für Ur- und Frühgeschichte Thüringens. Weimar
- Antike Welt = Antike Welt Zeitschrift für Archäologie und Kulturgeschichte. Zürich
- Apulum = Buletinul Muzeului regional Alba Iulia. Alba Iulia
- Arh. Vestnik = Arheološki Vestnik. Ljubljana
- Arch. Austriaca = Archaeologia Austriaca. Beiträge zur Paläoanthropologie, Ur- und Frühgeschichte Österreichs. Wien
- Arch. Polona = Archaeologia Polona. Warszawa
- Arch. Pragensia = Archaeologica Pragensia. Praha
- Arch. Österreich = Archäologie Österreichs. Wien
- Arch. Výskumy Jižné Čechy = Archeologické výskumy v jižních Čechách. České Budějovice
- Arch. Ért. = Archaeologiai Értesítő. Budapest
- Arch. Hist. = Archaeologia Historica. Brno
- Arch. Rozhledy = Archeologické Rozhledy. Praha
- AUNC = Acta Universitatis Nicolai Copernici. Toruń
- AVANS = Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku. Nitra
- BAR = British Archaeological Reports. Oxford
- Ber. RGK = Bericht der Römisch-Germanischen Kommission. Mainz am Rhein
- BJV = Berliner Jahrbuch für Vor- und Frühgeschichte. Berlin
- Budapest Régiségei = Budapest régiségei. A Budapesti Történeti régészeti Múzeum Évkönyve. Budapest
- Castelologica Bohemica = Castelologica Bohemica. Praha
- Časopis Moravského Mus. = Časopis Moravského Musea. Brno
- Čas. MSS = Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Martin
- Časopis Národ. Mus. = Časopis Národního muzea. Praha
- Dacia = Dacia - Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Bucarest
- EAZ = Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift. Berlin
- FontArchIug = Fontes Archeologiae Jugoslaviae. Beograd
- Folia Arch. = Folia Archaeologica. Annales Musei Nationalis Hungarici. Budapest
- FiS = Forschungen in Stillfried. Wien
- Fundber. Österreich = Fundberichte aus Österreich. Wien
- Germania = Germania. Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts. Frankfurt am Main
- Herman Ottó Múz. Évk. = A Herrmann Ottó Múzeum Évkönyve
- Hist. Carpatica = Historica Carpatica. Zborník Východoslovenského múzea v Košiciach. Košice
- Hist. Nitrenia = Studia Historica Nitrenia. Nitra
- Historica = Zborník FIF UK Historica. Bratislava
- IzvVAD = Izvestia na Varnenskoto archeologičesko družestvo. Varna
- JbMeckl = Jahrbuch für Bodendenkmalpflege in Mecklenburg. Schwerin
- Jahrb. RGZM = Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums. Mainz
- Jahresschr. Mitteldt. Vorgesch = Jahresschrift für Mitteldeutsche Vorgeschichte. Halle/Saale
- JSH = Jihočeský sborník historický české Budějovice
- KblAG = Korrespondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie. Braunschweig
- MAAPrilep = Macedoniae Acta Archaeologica. Prilep

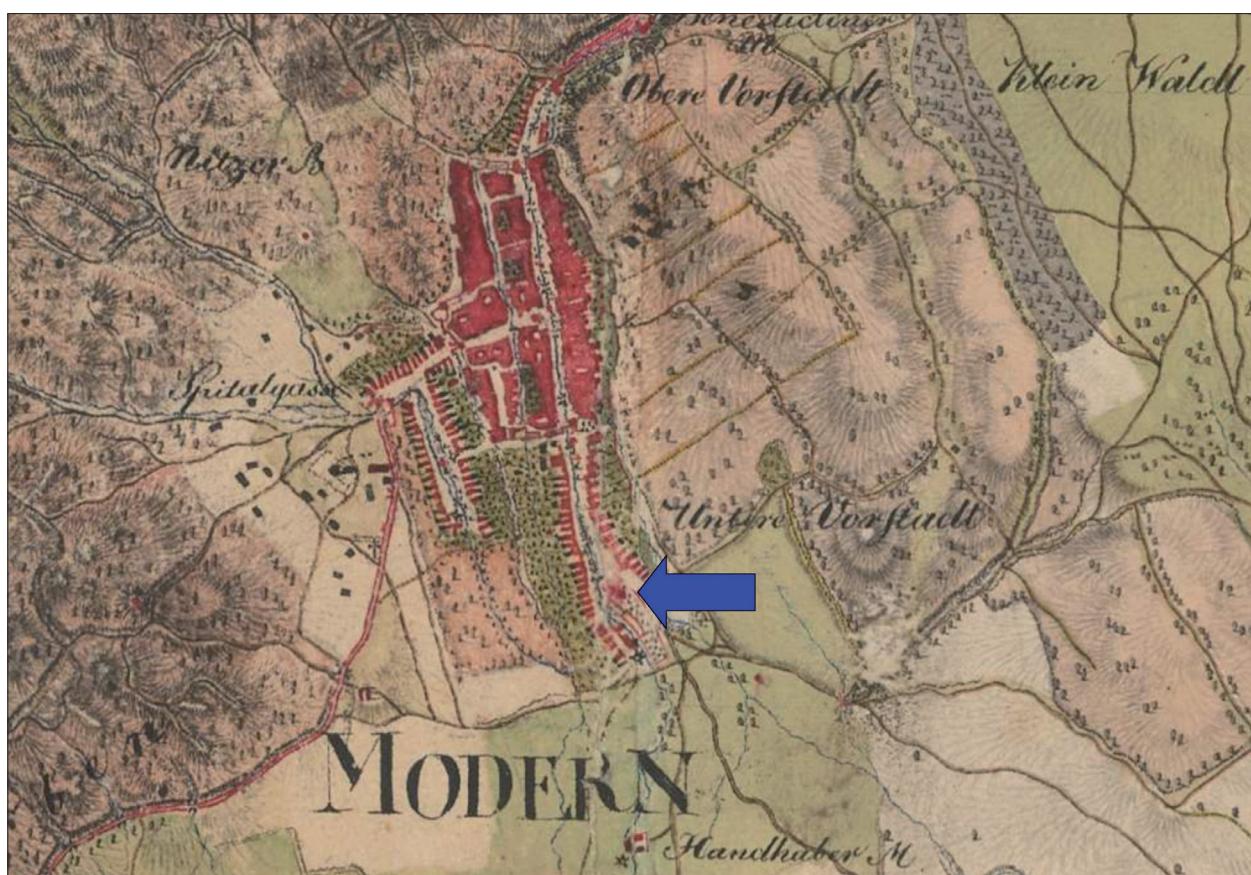
MAGW	= Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft. Wien
MarbSt	= Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte. Marburg
MatStarWczes	= Materiały starożytnie i wczesnośredniowieczne. Wrocław – Warszawa – Kraków - Gdańsk
Mitt. Anthr. Ges.	= Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien.
Wien	
Mitt. DAI	= Mittelungen des Deutschen Archaeologischen Instituts
Mitt. Österreichischen Arbeitsgemeinschaft für Ur- u. Frühgesch.	= Mitteilungen der österreichischen Arbeitsgemeinschaft für Ur- und Frühgeschichte. Wien
Mitt. Prähist. Komm. Österr. Akad.	= Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. Wien
Nové obzory	= Nové obzory. Spoločenskovedný zborník východného Slovenska. Košice
Num. Sborník	= Numismatický sborník. Praha
Obzor Praehist.	= Obzor praehistorickej. Praha
Pam. Arch.	= Památky Archeologicke. Praha
Pam. Múz.	= Pamiatky a múzea. Revue pre kultúrne dedičstvo. Bratislava
PBF	= Prähistorische Bronzefunde
Prähist. Zeitschr.	= Prähistorische Zeitschrift. Leipzig (Berlin)
Pravěk N. Ř.	= Pravěk. Nová Řada. Sborník Příspěvků Moravských a Slezských Archeologů. Brno
Přehled Výzkumů	= Přehled Výzkumů AÚ ČSAV. Brno
Pril. Inst. arheol. Zagrebu	= Prilozi Instituta za archeologiju u Zagrebu. Zagreb
Przegląd Arch.	= Przegląd Archeologiczny. Poznań-Wrocław-Warszawa
Rad vojvođanskih Muz.	= Rad vojvođanskih Muzeja. Novi Sad
RGF	= Römisch-Germanische Forschungen. Franfurkt a. M.
Rég. Füzetek	= Régészeti Füzetek. Budapest
Reussia	= Reussia. Časopis Správy Národného parku Muránska planina. Revúca
Sbor. MSS	= Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Martin
Sborník Národ. Muz. Praha	= Sborník Národního muzea v Praze. Praha
Sborník Prací Fil. Fak. Brno	= Sborník Prací Filosofické Fakulty Brněnské University. Brno
Situla	= Razprave Narodnega Muzeja v Ljubljani. Ljubljana
Slov. Arch.	= Slovenská archeológia. Časopis Archeologickeho ústavu Slovenskej akadémie vied v Nitre. Nitra
Slov. Num.	= Slovenská numizmatika. Nitra.
Starinar	= Starinar. Revue de la société archéologique de Belgrade. Belgrade
Stud. Hist. Nitriensia	= Studia Historica Nitriensia. Nitra
Studie Arch. Ústavu ČSAV	= Studie Archeologickeho Ústavu ČSAV. Brno
Stud. și Cerc. Istor. Veche	= Studii și Cercetări de Istorie Veche și Archeologie. Bucarest
Štud. Zvesti AÚ SAV	= Študijné zvesti Archeologickeho ústavu Slovenskej Akadémie vied. Nitra
VAMZagreb	= Vjesnik Arheološkog Muzeja u Zagrebu. Zagreb
Vsl. Pravek	= Východoslovenský pravek. Nitra - Košice
Zalai Múz.	= Zalai Múzeum. Zalaegerszeg
Zbor. SNM, Arch.	= Zborník Slovenského národného múzea. Archeológia. Bratislava
Zbor. SNM, Hist.	= Zborník Slovenského národného múzea. História. Bratislava
Zeischr. Arch.	= Zeitschrift für Archäologie. Bonn
Zeitschr. Schweizer. Arch. u. Kunstgesch.	= Zeitschrift für Schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte. Basel
Zlatá stezka	= Zlatá stezka. Prachatice
Zprávy Československé Společnosti Arch.	= Zprávy Československé společnosti archeologické při ČSAV. Praha
Zprávy České Arch. Společnosti.	= Zprávy České archeologické společnosti – Sdružení Archeologů Čech, Moravy a Slezka. Praha

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V EXTERIÉRI KOSTOLA NARODENIA SV. JÁNA KRSTITEĽA V MODRE

ERIK HRNČIARIK

Keywords: Modra, Church of the Birth of John the Baptist, church tower, charnel-house, graves, Middle Ages, Modern Age

Abstract: Archaeological excavations outside the Church of the Birth of John the Baptist in Modra. In the autumn of 2013, rescue archaeological excavations were carried out outside the Church of the Birth of John the Baptist, during which remnants of architecture from the medieval and modern phases of the history of the church's development were discovered, together with the foundations of two graves from the nineteenth century and a modern age road. The aim of this paper is to provide more detailed information on the results of the excavations and try to point out certain design elements in sacral architecture, unique in Slovakia.

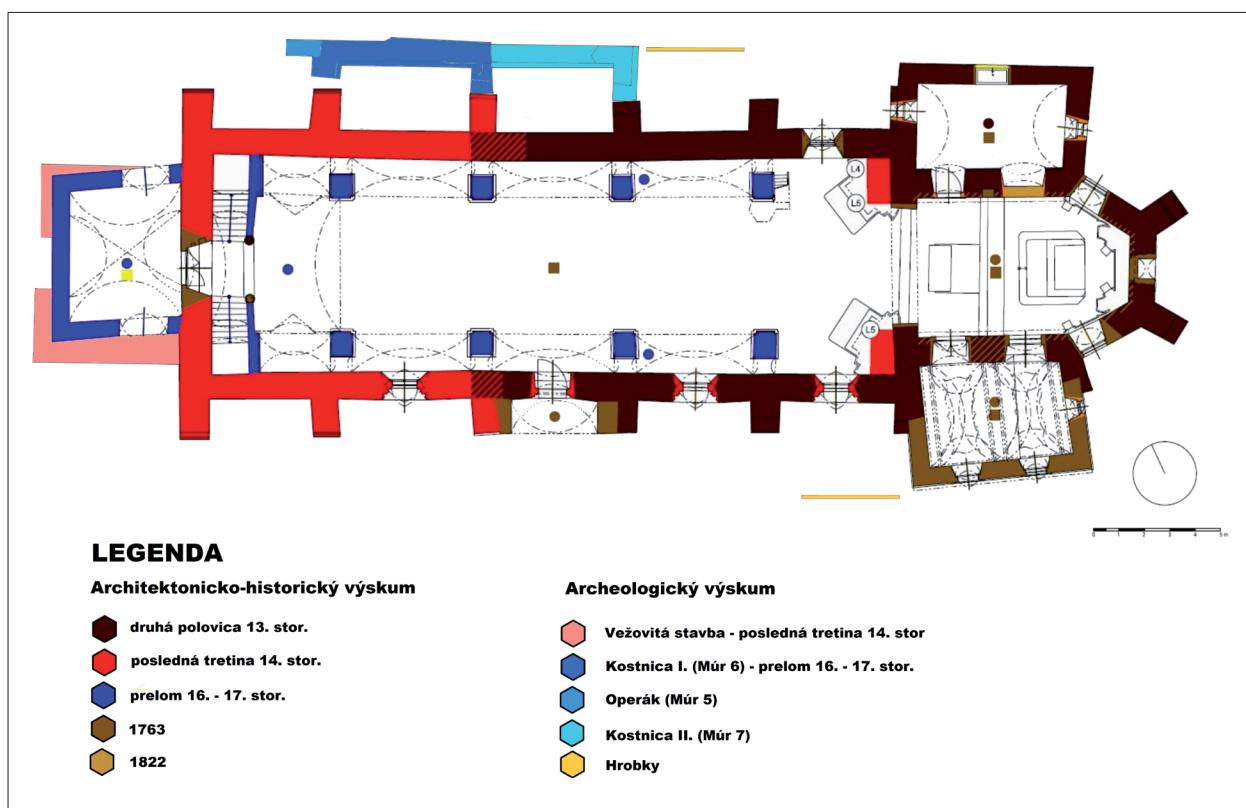

Obr. 1 Modra s vyznačením kostola narodenia sv. Jána Krstiteľa Mapa Modry na mape druhého vojenského mapovania.

Na konci októbra a začiatkom novembra roku 2013 prebehol v exteriéroch kostola Narodenia sv. Jána Krstiteľa v Modre (tzv. Kostol na cintoríne) záchranný archeologický výskum. Práce boli vyvolané sanáciou zavlnutých murív predmetnej Národnej kultúrnej pamiatky a uskutočnili ho pracovníci Katedry klasickej archeológie Trnavskej univerzity v Trnave. Výskum bol financovaný Občianskym združením záchrany cirkevných pamiatok v Modre. Vďaka výbornej spolupráci medzi investorom stavby a pracovníkmi KPU Bratislava, bolo možné preskúmať novoobjavené architektúry nielen v rozsahu zemných prác budúcej stavby, ale aj mimo nich. Počas výskumu sa podarilo odkrýť zvyšky architektúry zo stredovekých a novovekých fáz stavebno-historického vývoja kostola, základy dvoch hrobiek z prelomu 19. a 20. storočia a zvyšky pôvodnej cesty.

Kostol Narodenia sv. Jána Krstiteľa sa nachádza na južnom okraji historickej časti Modry, na jeho hlavnej severojužnej osi, v areáli dnešného cintorína (obr. 1). V tomto priestore sa predpokladá aj najstaršie osídle-

nie mesta, ktoré bolo v neskoršom období nemeckými kolonistami nazývané ako Altstadt (Čepek 2006, 7). Kostol je orientovaný v smere východ – západ s presbytériom otočeným na východ. Ide o najstaršiu zachovanú architektonickú stavbu mesta slúžiacu do roku 1876 ako farský kostol, keď túto funkciu prebral novopostavený kostol sv. Štefana Kráľa v centre Modry na mieste niekdajšieho priestranného kostola sv. Barbory (Karabová 2010, 202). V stredoveku sa v jeho okolí rozprestieral prikostolný cintorín, ktorý bol opevnený múrom a lemovaný umelo presmerovaným potokom (Čambal/Farkaš 2007, 61). Po prestavbe kostola na prelome 16-17. storočia sa v jeho bezprostrednej blízkosti pochovávalo už len sporadicky a radový cintorín sa rozširoval smerom na juh alebo popri jeho ohrade. Až v 19. a 20. storočí bolo v jeho okolí postavených niekoľko hrobiek významných mestských rodín. Exteriér a interiér samotného kostola neboli doposiaľ archeologicky preskúmané. V severovýchodnom rohu cintorína bol v rokoch 2005 – 2006 vykonaný záchranný archeologický výskum, ktorý predchádzal výstavbe nového domu smútku (Čambal/Farkaš 2007, 61, 62; Čambal/Farkaš/Choma 2008, 49-51). Sústredil sa skôr na preskúmanie stredovekých hrobov, základy stredovekej a novovekej fortifikácie slúžiacej ako refúgium a koryta potoka, ktoré do 19. storočia slúžilo ako náhon k blízkemu mlynu (Čambal/Farkaš/Choma 2008, 49).

Obr. 2 Modra, kostol sv. Jána Krstiteľa s novoobjavenými murivami (autor: M. Haviarová/E. Hrnčiarik).

Stručné dejiny kostola

V roku 2011 bol na objekte realizovaný architektonicko-historický a umeleckohistorický výskum pod vedením Mgr. Michaely Haviarovej (Haviarová a kol. 2011; Haviarová/Tihányi 2011, 28-37). Na základe jeho výsledkov bolo vyčlenených až 10 hlavných stavebných fáz, z ktorých prvá je datovaná už do polovice 13. storočia (Haviarová a kol. 2011, 100). Avšak prvá písomná zmienka o existencii farského kostola pochádza až z rokov 1332-1337, keď sa v listinách spomína modranský farár Jakub (Haviarová/Tihányi 2011, 28). Z druhej tretiny 13. storočia pochádza aj najstaršia zachovaná vrstva nástenných malieb, znázorňujúca zástup apoštolov a tróniacu postavu. Fresková výzdoba bola niekoľko krát premaľovaná. K unikátnym mladším malbám patrí napríklad nález pašiového cyklu, datovaný na koniec 13. a začiatok 14. storočia. Jeho súčasťou je aj obraz ukrižovaného, pod ktorým sú znázornené dve postavy, pravdepodobne donátori kostola (Tihányi/Haviarová/Buran 2011, 36, 37). Dňa 25. decembra 1361 získala Modra výsady poddanského mesta uhorskéj kráľovnej (*civitas Reginalis*), čím nadobudla rozsiahle hospodárske a právne výhody (Lehotská 1961, 21). Toto viedlo nielen k výraznému rozvoju mesta, ale aj k pomerne náročnej prestavbe kostola (Lehotská 1961, 21). Bol odstránený pôvodný západný múr, kostol sa zväčšil zhruba o dve päťiny smerom na západ

a zároveň bol vystavaný do svojej terajšej výšky. Vchádzalo sa do neho zo západu cez gotický portál a na južnej strane bol pôvodný vchod premiestnený do stredu novovybudovanej steny.

V polovici 16. storočia prestal byť pravdepodobne používaný. V centre mesta ho pre bohoslužby nahradila kaplnka sv. Barbory, čo spôsobilo jeho spustnutie (Haviarová/Tihányi 2011, 30). Ale už v roku 1562 sa o ňom v kanonických vizitáciách píše ako o dobre opravenom objekte. V tom istom roku sa v Modre spomína katolícky farár Wolfgang, ktorý pod vplyvom silnejúcej reformácie slúžil veriacim nemeckej národnosti vo farskom kostole aj evanjelické bohoslužby (Haviarová a kol. 2011, 105). Počas obdobia tureckých nájazdov bol kostol pravdepodobne znova poškodený a následne opravený nemeckými evanjelikmi, ktorími bol až do roku 1635 využívaný na bohoslužby. Neskôr opäť prišiel katolíkom. Z tohto obdobia je len rámcovo na prelom 16. a 17. storočia datovaná prestavba klenby a prístavba predsiene (tzv. átrium), ktorá je v porovnaní s lodou kostola mierne vyosená. V rokoch 1763 a 1764 bol kostol opäť opravovaný. Postavila sa nová sakristia a do dnešnej podoby bolo zaklenuté aj presbytérium. V 18. storočí bol vytvorený celý, dodnes používaný mobiliár kostola (Haviarová 2011, 106). K posledným stavebným úpravám došlo na konci 19. a začiatkom 20. storočia. Od druhej polovice 19. storočia bol v Modre vystavaný nový farský kostol a kostol na cintoríne sa postupne prestával požívať. Dodnes slúži väčšinou na pohrebné obrady (Čepel 2006, 6).

Archeologický výskum v roku 2013 (obr. 2)

Zemné práce boli realizované ešte pred príchodom pracovníkov Trnavskej univerzity. Súviseli s odstránením pôvodného betónového kanála, ktorý bol okolo celého obvodu kostola a zistením základovej ryhy kostola na dvoch miestach. Tieto práce po odbornej stránke formou obhlíadky sledovali pracovníci Malokarpatského múzea v Pezinku (J. Vavák). Nasledujúce súvislé práce pri zavádzaní kanalizácie pre dažďovú vodu boli sledované zamestnancami realizátora výskumu. Vzhľadom na to, že hĺbka kanalizačných rýh nepresahovala v priemere 80 – 100 cm, bol pri ich kopaní použitý zemný stroj. Vyhlbovaním rýh sa na troch miestach zachytili zvyšky kamenej a tehlovej architektúry. V týchto miestach bola práca zemným strojom zastavená a pokračovalo sa ručne.

Obr. 3 Modra, kostol sv. Jána Krstiteľa. Južný múr vežovitej stavby
(foto E. Hrnčiarik)

Obr. 4 Modra, kostol sv. Jána Krstiteľa. Západný múr vežovitej stavby so vstupom do krypty (foto E. Hrnčiarik).

Základy veže kostola so vstupom do krypty (obr. 3, 4)

Počas výkopových prác v okolí predsiene kostola boli zachytené zvyšky zaniknutej obdĺžnikovej stavby veľkosti 550 x 770 cm s dlhšou stranou na západe. Stavba bola zhotovená z lomového kameňa spojeného svetlou maltou (obr. 3). Jej murivá boli z vonkajšej strany lícované. Koruna murív bola objavená už v hĺbke cca 40 cm od úrovne dnešného terénu, na mnohých miestach však bola výrazne poškodená výkopom kanalizácie z konca 70-tych rokov minulého storočia. Výskumom sa žiaľ nepodarilo zistiť ich šírku, keďže sa vnútorný okraj múru nachádza pod existujúcou predsieňou. Maximálna zachytená šírka bola 120 cm. Západný mûr bol v strede prerušený 260 cm dlhou medzerou, ktorá pôvodne slúžila ako vstup do krypty. Na juhovýchode bolo jej murivo previazané s lodou kostola, z čoho vyplynulo, že stavba vznikla súčasne s ním. Toto tvrdenie podporuje aj zhodná niveleta úrovne terénu v čase výstavby kostola smerom na západ (cca koniec 14. storočia) a novoobjavených murív (cca. 161,05 m. n. m.). Na základe ich štruktúry a úpravy povrchu murív sa dá predpokladať, že sa tu podarilo zachytiť nielen zvyšky ich základov ale aj nadzákladovú časť, ktorá miestami si-ahala až do výšky cca. 45 cm.

Odkryté murivá pravdepodobne patrili vežovitej stavbe, ktorá svojou orientáciou a umiestnením korespondovala s prestavbou kostola v poslednej tretine 14. storočia. Vzhľadom na charakter zachovaných murív by sa dalo predpokladať, že patrili k predmetnej veži s otvoreným priestorom na prízemí, z ktorého sa cez gotický portál vchádzalo do kostola. Do tohto otvoreného priestoru pod vežou sa dalo vstúpiť zo severu a z juhu, o čom svedčí prerušenie murív približne v tých miestach, kde sa aj dnes vstupuje do tzv. átria. K jej zničeniu muselo dôjsť niekedy v 16. storočí, avšak prečo sa tak stalo, nie je úplne jasné. V kanonických vizitáciách z roku 1561 sa uvádzá, že kostol bol v zlom stave a preto sa začalo s jeho kompletou opravou (Haviarová/Tihányi 2011, 34). Z architektonicko-historického výskumu ale vyplynulo, že v tomto období došlo len k minimálnym zmenám v interieri kostola a oprava sa asi nedotkla exteriéru. K radikálnejším prestavbám došlo až v nasledujúcom období. Po tom, čo ho pravdepodobne spustošili turecké nájazdy, bol na prelome 16. a 17. storočia opäťovne opravený ne-

Obr. 5 Modra, kostol sv. Jána Krstiteľa. Kostnica na severnej strane kostola (foto E. Hrnčiarik).

meckými evanjelikmi, ktorí ho vlastnili až do roku 1635 (Haviarová a kol. 2011, 105, 106). Zdá sa, že sa roz- hodli poškodenú vežu asanovať. Pre túto možnosť hovorí aj fakt, že evanjelici nemohli ešte v novoveku pri svojich kostoloch stavať veže. O tom, že počas ich užívania kostola už veža nestála, hovoria dva argumenty.

V historických správach sa píše, že zvonievali maličkou drevenou vežou, ktorej stopy sa našli aj počas umelecko-historického výskumu (Haviarová 2011 a kol., 105, 106). A druhý fakt sa opiera o zistenie, že omietka, ktorou bola zarovnaná stena zhodnej veže na mure kostola sa zhoduje s omietkou, ktorú používali pri spomenutej rekonštrukcii. Po odstránení veže, bola na jej mieste vyšťavaná predsieň tzv. átrium. Počas tejto prestavby sa roz-hodli upraviť aj okolitý terén. Zvyšky vežovitej stavby spolu s časťou nadzemného muriva zasypali vrstvou hliny a celé okolie kostola bolo zvýšené o cca 60-70 cm. K takému riešeniu asi došlo z praktického hľadiska, aby sa zabránilo zaplavovaniu kostola počas povodní. Od tohto obdobia až do polovice 19. a začiatku 20. storočia sa v bezprostrednom okolí kostola už viac nepochovávalo.

Zo západnej strany novovo-objavenej vežovitej stavby sa vstupovalo do podzemnej krypty, čo dosvedčuje 2,60 m široký vchod umiestnený v strede múru (obr. 4). Vnútorné steny zachovaného vstupu boli omietnuté. Keďže otvor pre vstup do podzemia neboli dodatočne vybúraný, je jasné, že krypta bola vystavaná spolu s vežou v poslednej tretine 14. storočia. Po zbúraní veže však nebola zasypaná, ale jej vchod upravili a používala sa ešte v 18. storočí. O jej existencii informujú kanonické vizitácie z roku 1781, kde sa píše, že pod predsieňou tzv. átrium je krypta nekatolíckej rodiny Schedinsziana (Haviarová/Tihányi 2011, 35). Zaujímavé je jej umiestnenie pod vežou kostola. Vo všeobecnosti sa krypty vyskytujú skôr v interiéri kostola, najčastejšie v bezprostrednej blízkosti oltára, keďže ľudia chceli byť aj po smrti čo najbližšie k oltáru a teda aj k bohu. Je možné, že tak ako v novoveku, aj v 14. storočí bola využívaná „nekatolíckou (židovskou?) rodinou“. Je ale isté, že táto rodina mala v meste významné postavenie a preto mohla byť pochovaná na takomto významnom mieste.

Záverom ale možno skonštatovať, že za súčasného stavu bátania nemožno vylúčiť, že novoobjavené mu-rivo nepatrí kostolnej veži, ale len murovanému átriu, podobnému tomu dnešnému. Spresniť by to mohol až ďalší architektonicko-historický výskum po odstránení omietky počas jej výmeny na kostole.

Kostnica (obr. 5)

Pri vyhlbovaní ryhy pre kanalizáciu na severe kostola boli odkryté zvyšky troch kamenných múrov. Po dohode s investorom a pracovníkmi KPÚ v Bratislave bola zmenená trasa kanalizácie a odkryté murivá boli začistené a zdokumentované. V budúcnosti mesto uvažuje o ich prezentácii pre verejnosť.

Obr. 6 Modra, kostol sv. Jána Krstiteľa. Základy hrobiek z 19.- 20. storočia (foto E. Hrnčiarik).

Najstarší múr, označený ako 6 mal šírku 100 cm, bol usporiadany do tvaru písmena „U“ s rozmermi 260x734x260 cm. Krátkimi stenami bol pristavaný k druhému a tretiemu pilieru počítajúc od západu stavby. K nemu bol v neskoršom období z východu pristavaný ďalší mór označený číslom 7. Mal šírku 90 cm a pôdorysne vytváral tvar písmena „L“. Dlhším koncom sa napájal na mór 6 a druhým bol pripojený na štvrtý operák od západu kostola. Jeho rozmery boli 560x250m. Tretí mór označený číslom 5 bol zo západnej strany pristavaný k múru 6. Jeho rozmery boli len 60x130 cm. Všetky tri mury boli z vonkajšej strany lícované a vystavané z lomového kameňa, navzájom pospájaného maltou. Mór 5 a 6 mal takmer identickú svetložltú maltu a preto sa o nich dá predpokladať, že boli vystavané v krátkom časovom odstupe. Na druhej strane mal mór 6 oproti nim výrazne inú, svetlo šedú maltu a teda s určitosťou vznikol o čosi neskôr. Zaujímavosťou je, že na mure 6 a 7 sa zachovali rovnako široké zvyšky tzv. nadzemného muriva (70 cm), čo umožnilo rekonštruovať úroveň terénu v čase ich výstavby. Táto sa zhoduje s nadmorskou výškou v akej bola vystavaná nová predsieň (tzv. átrium) na západnej strane kostola.

Murivá spolu s operákmami vytvárali obdlžnikový priestor, ktorého funkciu bolo možné interpretovať na základe zachovanej vrstvy ľudských kostí siahajúcej až do hĺbky cca 100 cm. Z objavenej nálezovej situácie bolo jasné, že ide o zvyšky kostnice, ktorá nevznikla naraz, ale bola niekoľkokrát upravovaná a zväčšovaná. Najstaršia stavba (označovaná ako Kostnica I.) bola tvorená múrom 6, ktorý bol následne na západnej strane spevnený operákom (mór 5). K jej východnému murivu bol neskôr pristavaný mladší mór 7 a vznikol väčší, pravdepodobne dvojpriestorový objekt označený ako Kostnica II.

Kostnice alebo osáriá slúžili k pietnemu uloženiu ľudských kostí, ktoré boli opäťovne objavené pri kopaní nového hrobu alebo stavebných aktivítach na cintoríne. V staršom období sa do nich ukladali takmer všetky kosti, neskôr najmä v baroku sa vkladali len lebky alebo dlhé kosti (Westerhoff 1989, 26). Stáli obyčajne samostatne v priestore cintorína alebo bývali opreté o jeho mór či samotný kostol. Už od najstaršieho obdobia existujú osária s kruhovým a pravouhlým pôdorysom, neskôr sa objavujú aj polygonálne formy (Westerhoff 1989, 26). Na Slovensku sa ich rozšírenie spája s príchodom nemeckého obyvateľstva koncom 12., prípadne v 13. storočí (Hrnčiarik 2011, 219). Novoobjavená kostnica patrí k pomerne zriedkavým architektonickým typom nielen na území Slovenska, ale napríklad aj v západnom Rakúsku. Oveľa častejšie sa takýto typ objavuje v oblasti Tirolska, okolí Salzburgu, Lotrinsku a pod. (Westerhoff 1989, 12). Ide o jednopodlažný karner obdlžnikovitého pôdorysu, ktorý bol len miernie zahĺbený do zeme. Jeho hlavným znakom bolo, že bol pristavaný ku stene kostola. Obyčajne býva jedno, ale aj dvojpriestorový. Do jeho vnútra sa nevchádzalo z kostola, ale z vonkajšej strany, aby tak bol jasne oddelený svet živých a mŕtvyh. Podobné osáriá sa objavujú najmä v baroku a na rozdiel od starších kostníc sa do nich ukladali kosti už len symbolicky. Preto sa aj v prípade karnera v Modre zachovala iba pomerne tenká vrstva kostí v porovnaní so staršími karnermi (napr. v románskom karneri sv. Michala Archanjela v Trnave siahali až do hĺbky 320 cm; Hrnčiarik 2011, 218). Jeho vznik možno len rámcovo datovať do obdobia baroka, asi na prelom 16. a 17. storočia, o čom by nasvedčovala už spomenutá zhodná stavebná niveleta s predsieňou kostola. Zdá sa, že karner už od svojich počiatkov mal problémy so statikou a preto bol k nemu pristavaný oporný pilier. Statické problémy pravdepodobne spôsobili, že bol nakoniec zbúraný. Kostnica menších rozmerov, ale obdobne pristavaná k múru kostola v priestore presbytéria, bola nedávno odkrytá pri Kostole sv. Gála v Krakovanoch, časti Stáže (za poskytnutie informácií z nálezovej správy dákujem PhDr. V. Krupovi; Krupa/Klčo 2010).

Zvyšky dvoch hrobiek (obr. 6)

Pri kopaní rýhy pre kanalizáciu na severnej a na južnej strane kostola sa podarilo zachytiť zvyšky podzemných častí dvoch hrobiek vystavaných z pálených tehál. Obe mali zhodnú štruktúru: obdlžnikový tvar a z vrchnej časti boli zaklenuté. Ich obvodové mury boli ešte z vonkajšej strany spevnené nasucho kladenými kameňmi, aby udržali klenbu. Výnimcočné postavenie oboch hrobiek podčiarkuje fakt, že boli umiestnené v bezprostrednej blízkosti kostola, kde sa asi dlhší čas nepochovávalo a opäťovne sa začalo až v 19. storočí. Pravdepodobne podobnú hrobku objavili aj v severozápadnom rohu cintorína počas archeologického výskumu v priestore nového domu smútku. Aj ona bola datovaná do zhodného časového úseku (Čambal/Farkaš/Choma 2008, 50). Odkryté hrobky s určitosťou patrili popredným rodinám mesta. Jedna z novobjavených hrobiek bola vystavané z tehál, ktoré nesú značku mestskej tehelne (CM – Civitas Modorinum) a preto ich výstavbu možno datovať na prelom 19. a 20. storočia (www.lateranus.sk: 30. 5. 2014).

Zvyšky pôvodnej cesty

Pri kopaní rýh pre kanalizáciu popod existujúcu komunikáciu sa až na troch miestach podarilo zachytiť zvyšky pôvodnej cesty vystavanej zo štrku a na povrchu vyloženej z väčších okrúhlych kameňov. Jej hrúbka sa pohybovala od 15 do 20 cm. Cesta dosahovala šírku až 250 cm. Jej trasa sa na sever od kostola zhoduje s existujúcou komunikáciou.

Záver

Archeologický výskum v exteriéri kostola Narodenia sv. Jána Krstiteľa v Modre priniesol nové poznatky o stavebno-historickom vývoji tejto Národnej kultúrnej pamiatky. Za najzávažnejší objav možno považovať nález základového a nadzákladového muriva vežovitej stavby zo 14. storočia, o ktorej sa v odbornej spisbe nepredpokladalo. Novoobjavená stavba mala na prízemí otvorený priestor, do ktorého sa vchádzalo zo severu a z juhu. Až z tohto priestoru bolo možné cez gotický portál vstúpiť do kostola. Ojedinelé je aj umiestnenie krypty, ktorá bola vystavaná súčasne s vežovitou stavbou a vchádzalo sa do nej zo západnej strany. Vežovitá stavba bola v čase, keď kostol vlastnili nemeckí evanjelici, teda niekedy na prelome 16. a 17. storočia, zburaná. Avšak krypta pod vežou sa využívala aj v nasledujúcim období, o čom svedčí aj záznam z kanonickej vizitácie z roku 1781.

Druhým, nie menej dôležitým objavom bolo zachytenie murív kostnice, ktorá bola pristavaná k severnej strane kostola a niekoľko krát prestavaná a rozšírená. Takyto typ sa na území Slovenska neobjavuje často. V období gotiky alebo baroka sú osária na našom území oveľa častejšie pristavané k cintorínskym múrom a nie ku kostolom (napr. Trenčín). Novoobjavená kostnica je dvojpriestorová a má svoje paralely najmä v oblasti Tirolska a Lotrinska. Vďaka tomu, že sa v jej interiéri zachovali zvyšky ľudských kostí, možno jej funkciu jednoznačne interpretovať, keďže analogické kostnice boli v mladšom období často vyčistené od kostí a prestavané na bočné kaplnky.

K ďalším poznatkom zisteným archeologickým výskumom patrí objavenie dvoch hrobiek významných mestských rodín z prelomu 19. a 20. storočia ako aj nález zvyšky cesty pravdepodobne z polovice 19. storočia.

LITERATÚRA

- Čambal/Farkaš 2007 – R. Čambal/Z. Farkaš: Stredoveký cintorín v Modre. AVANS v roku 2005, Nitra 2007, 61, 62.
- Čambal/Farkaš/Choma 2008 – R. Čambal/Z. Farkaš/I. Choma: Druhá etapa výskumu Kostola sv. Jána Krstiteľa v Modre. AVANS v roku 2006, Nitra 2008, 49-51.
- Čepekar 2006 – M. Čepekar: Modra. Mesto plné histórie. Sprievodca dejinami a pamiatkami. Modra 2006.
- Haviarová a kol. 2011 – M. Haviarová a kol.: Architektonicko-historický a umelecko-historický výskum Kostola sv. Jána Krstiteľa v Modre. Nepublikovaná výskumná správa. Modra 2011.
- Haviarová/Tihányi 2011 – M. Haviarová/J. Tihányi: Stavebný vývoj Kostola sv. Jána Krstiteľa v Modre a jeho postavenie v kontexte gotickej architektúry pod Malými Karpatmi. In: Modra v premenách stáročí. Modra 2011, 28-37.
- Hrnčiarik 2011 – E. Hrnčiarik: Románska sakrálna architektúra v Trnave. In: V. Rábik (eds.): Trnava 1211-2011. Kraków 2011, 213-227.
- Karabová 2010 – K. Karabová: Osudy mesta Modry. In: Sondy do Belových *Vedomostí o súvekom Uhorsku. Sambucus. Supplementum II.* Trnava 2010, 181-209.
- Lehotská 1961 – D. Lehotská: Dejiny Modry. 1158 – 1958. Bratislava 1961.
- Krupa/Klčo 2010 – V. Krupa/M. Klčo: Výskumná správa č. 312/2010: Archeologický výskum Kostola sv. Gála v obci Krakovany, kat. úz. Stráže, okres Piešťany, intravilán, parcelné číslo 121, 122. Nepublikovaná nálezová správa. Piešťany 2010.
- Lehotská 1961 – D. Lehotská: Dejiny Modry. 1158 – 1958. Bratislava 1961.
- Tihányi/Haviarová/Buran 2011 – J. Tihányi/M. Haviarová/D. Buran: Stredoveké nástenné maľby v Modre. Pamiatky a múzeá 4/2011, Bratislava 2011, 36, 37.
- Westerhoff 1989 – W. Westerhoff: Karner in Österreich und Südtirol. St. Pölten/Wien 1989.
- Int. stránky:
www.lateranus.sk. 30. 5. 2014

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IM EXTERIEUR DER KIRCHE DER GEBURT DES HL. JOHANNES DES TÄUFERS IN MODRA

ERIK HRNČIARIK

Ende Oktober und Anfang November 2013 wurde im Exterieur der Kirche des Hl. Johannes des Täufers in Modra (sog. Kirche am Friedhof) eine archäologische Rettungsgrabung durchgeführt. Die Arbeiten wurden durch die Realisierung der Sanierung von Mauerfeuchtigkeit des Nationalen Kulturdenkmals ausgerufen. Die Grabungen wurden von den Mitarbeitern des Lehrstuhls für klassische Archäologie der Trnava-Universität in Trnava realisiert. Während der Grabung gelang es die Architekturreste von mittelalterlichen und neuzeitlichen Phasen der bautechnisch-historischen Kirchenentwicklung, die Fundamente von zwei Gruften von der Wende des 19./20. Jahrhunderts und Reste der ursprünglichen Straße abdecken.

Fundamente des Kirchturms mit dem Eingang in die Krypta (obr.3)

Während der Ausgrabungen wurden in der Umgebung des Kirchenvorraums die Reste eines untergegangenen Rechteckbaues von der Größe 550x770 cm erfasst. Der Bau war aus Bruchsteinen, die durch hellen Mörtel verbunden wurden, errichtet. Das Mauerwerk war von der Außenseite verblendet. Die westliche Mauer war in der Mitte durch eine 260cm lange Lücke unterbrochen, welche ursprünglich als Eingang in die Krypta diente. Auf der Basis ihrer Struktur und Behandlung der Mauerwerkoberfläche kann man annehmen, dass es hier nicht nur Reste ihrer Fundamente aber teilweise auch die aufgehende Mauer zu erfassen gelang, welche an manchen Stellen bis in eine Höhe von 45cm reichte.

Das abgedeckte Mauerwerk gehörte wahrscheinlich zu einem turmartigen Bau, welcher durch seine Orientierung mit dem Umbau der Kirche im letzten Drittel des 14. Jahrhunderts korrespondierte. Zu seiner Zerstörung musste es irgendwann im 16. Jahrhundert kommen, wahrscheinlich im Zuge der Umbauten die die deutschen Protestanten realisierten, welchen in dieser Zeit die Kirche gehörte. Nach dem Turmabriss entschieden sie sich auch das umliegende Gelände herrichten, welches um ca. 60-70cm erhöht wurde.

Von der westlichen Seite des neu entdeckten Turmbaus trat man in die unterirdische Krypta ein, welche zusammen mit dem Turm erbaut wurde. Im Unterschied zum Turm wurde die Krypta weiter benutzt, über was die kanonischen Visitationen vom Jahr 1781 informieren, wo man schreibt das unter dem Vorräum, dem sog. Atrium, sich die Krypta der nicht katholischen Familie Schedinszianae befindet.

Beinhaus (obr.4)

Beim Graben eines Grabens für die Kanalisierung in Norden der Kirche wurden Reste von drei Steinmauern abgedeckt. Die Mauern bildeten zusammen mit den Pfeilern einen Rechteckraum, deren Funktion man auf der Basis einer Menschenknochenschicht als ein Beinhaus bestimmen konnte. Der Bau war mehrere Male renoviert und erweitert. Er entstand wahrscheinlich an der Wende des 16./17. Jahrhunderts und gehört zu relativ raren architektonischen Typen nicht nur im Gebiet der Slowakei aber auch im westlichen Österreich. Es handelt sich um einen eingeschossigen Karner von rechteckigem Grundriss, welcher nur mäßig in die Erde vertieft wurde. Sein Hauptkennzeichen war, das man ihm zur Kirchenmauer hinzubautte. Solche Bauten erscheinen hauptsächlich in der Barockzeit und im Unterschied zu älteren Beinhäusern hat man hierher die Gebeine nur symbolisch niedergelegt.

Zu weiteren Erkenntnissen, die durch die archäologische Grabung festgestellt wurden, gehört die Entdeckung von drei Gruften von bedeutenden städtischen Familien von der Wende des 19./20. Jahrhundert wie auch die Entdeckung der Straßenreste wahrscheinlich von der Hälfte des 19. Jahrhunderts.

Dr. phil. Erik Hrnčiarik
Katedra klasickej archeológie,
Filozofická Fakulta Trnavskej univerzity v Trnave
Hornopotočná 23
SK -918 43 Trnava
erik.hrnciarik@truni.sk